PORTRETI UJETEGA TRENUTKA

Romantična Ai renesansa 2.0

Odbojkarji S

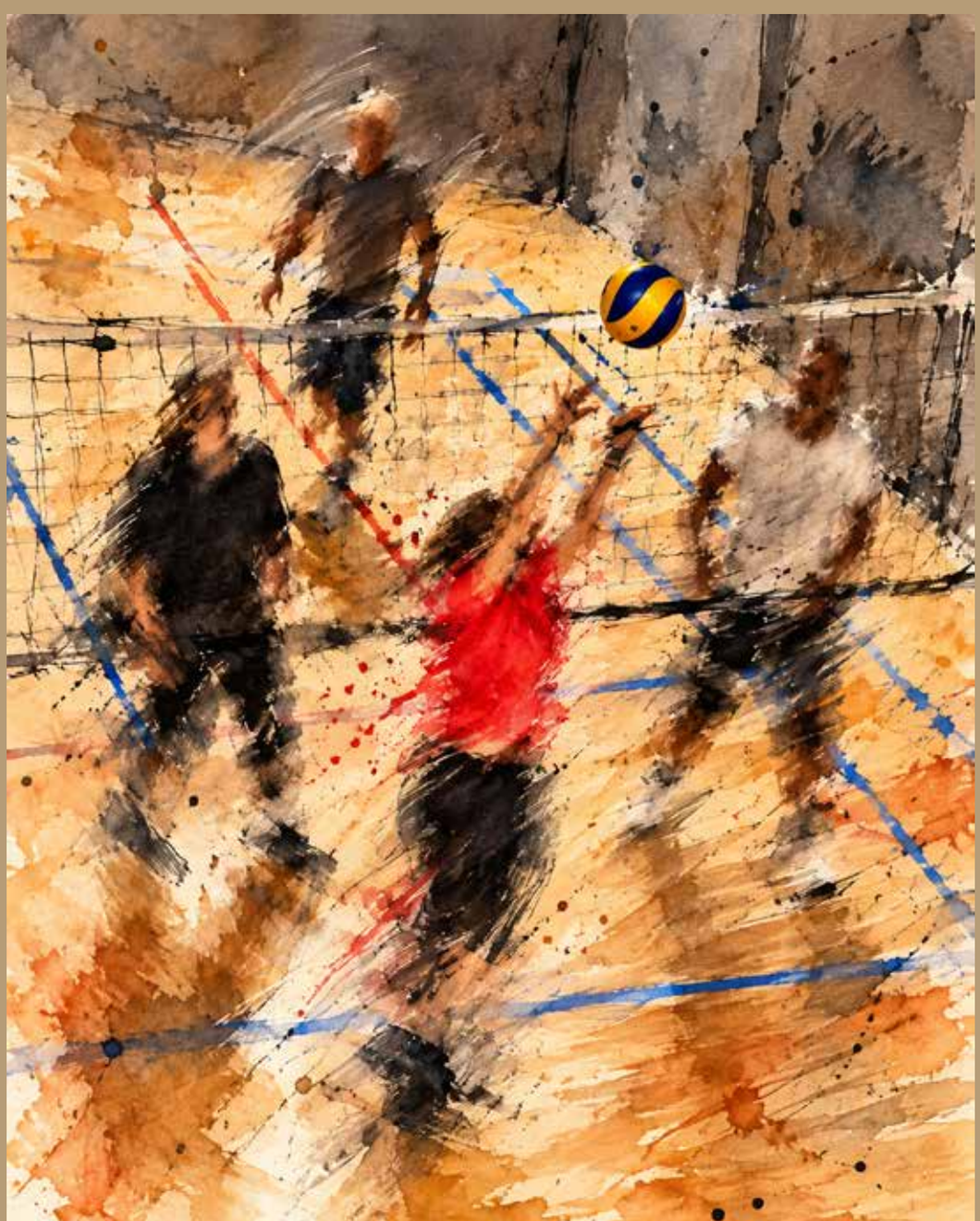

Maribor, 15. 10. 2026

Od renesančnega pogleda do artistične inteligence

Romantična Ai renesansa 2.0

Odbojkarji S

Namesto uvoda

Ta priložnostni katalog posvečam svojim prijateljem in soigralcem iz odbojkarske ekipe, s katerimi nas poleg športne igre povezujejo tudi dolgoletna druženja, skupna doživetja in številni nepozabni trenutki.

Njihovi portreti pa zame niso zgolj prijateljski spomin. Predstavljajo tudi svojevrsten ustvarjalni preizkus – preverjanje portretne verodostojnosti, izraznih možnosti sodobnih tehnologij in predvsem vprašanja, kako v eni sami podobi ujeti nekaj značilnega, osebnega in neponovljivega.

S portretiranjem sem se občasno ukvarjal v vseh obdobjih svojega življenja. Sprva v klasičnih likovnih tehnikah, pozneje, v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja, pa sem se ob pojavu računalniških slikovnih tehnologij začel posvečati tudi raziskovanju njihovih ustvarjalnih možnosti. Tako sem postopoma prehajal od tradicionalnih risarskih in slikarskih postopkov k digitalnim orodjem, računalniško podprtemu oblikovanju podob in nazadnje tudi k novim možnostim, ki jih danes odpira umetna inteligenca – Artificial Intelligence (AI).

Razvoj digitalne tehnologije in umetne inteligence seveda ni eno in isto, vendar ju povezuje neprekinjeno širjenje človekovih ustvarjalnih možnosti. Prav skokovit razvoj zadnjih let me je spodbudil, da sem se portretiranju ponovno posvetil intenzivneje – tudi zato, da bi v novih okoliščinah preveril samega sebe, svojo likovno izkušnjo in razumevanje človekove podobe.

Portret – neulovljiva podoba človeka

Pri tem se nehote vračam k renesančnim mojstrom, ki so raziskovali zakonitosti perspektive, svetlobe, prostora in človekovega telesa ter iskali načine, kako čim zvesteje upodobiti svet, kakor ga vidimo. Njihovo raziskovanje je bilo povezano tudi s principom camere obscure, optične predhodnice fotografskega aparata. Toda podoba, ki jo je slikar prenesel na platno, je še vedno nastajala skozi dolgotrajno opazovanje, razumevanje in interpretiranje motiva. Če se izrazim s fotografsko prispodobo: renesančni portret je nastajal ob izjemno dolgi »ekspoziciji« človekovega pogleda. Sodobna fotografija pa je razkrila nekaj presenetljivega. V nekaj stotinkah ali celo tisočinkah sekunde lahko zabeleži izraze, ki jih človeško oko komaj zazna. In prav ti hipni zapisi nam kažejo, da človekova podoba nikoli zares ne miruje. Obraz se neprestano spreminja. Vsak trenutek ga preoblikujejo drobni premiki mišic, pogled, nasmeh, zadržanost, utrujenost, presenečenje, misli in čustva. Vsak obraz nosi tudi svojo zgodovino. V njem se prepletajo dedne značilnosti bližnjih in daljnih prednikov, osebne izkušnje, značaj, življenjska pot in trenutno duševno razpoloženje.

Portretiranec je torej nenehno spreminjajoči se motiv – neulovljiv niz podob in izrazov, med katerimi nobeden ni povsem enak drugemu. Kateri od teh trenutkov je potem resnična podoba človeka? Je to njegov običajni, prepoznavni izraz? Nasmeh, ki ga poznajo prijatelji? Trenutek zamišljenosti, ki ga morda ne pozna niti sam? Ali tista nepričakovana podoba, ki nam razkrije nekaj, česar dotlej nismo opazili? Prav v tem vidim enega najzanimivejših ustvarjalnih izzivov portretiranja.

Od umetne do artistične inteligence

Na tem mestu bi želel opozoriti na razliko, ki jo sam uvajam med pojmoma umetna inteligenca (AI oziroma UI) in artistična oziroma umetniška inteligenca (Ai oziroma Ui). Razlika v zapisu je namerna. Malo začetnico pri drugi črki uporabljam kot neznatno simbolno razlikovalno znamenje, ki opozarja na drugačno razumevanje in uporabo sodobnih tehnologij. Umetna inteligenca je tehnološki sistem z izjemnimi sposobnostmi

Leonardo da Vinci, risba perspektivične naprave iz 1502 kot zasnova enega izmed prvih zametkov principa mehanskega foto aparata.

analiziranja, povezovanja, prepoznavanja in ustvarjanja novih kombinacij podob ter drugih vsebin. Artistična inteligenca pa je v mojem pojmovanju nekaj drugega: ustvarjalno zasnovan odnos med človekovo likovno zamislijo, njegovimi izkušnjami, občutljivostjo in presojo ter možnostmi, ki jih ponujajo sodobna inteligentna orodja. Ne gre zgolj za uporabo računalniškega programa, temveč za zavestno, kompleksno orkestracijo različnih ustvarjalnih postopkov. Pri nastajanju portreta se tako prepletajo fotografija, risba, slikarstvo, kolažiranje, digitalna obdelava, algoritmični postopki umetne inteligence ter predvsem lastna zamisel o želenem končnem likovnem in psihološkem učinku, vendar izvedena v nikoli povsem obvladljivi in romantično nebrzdani akvarelni tehniki. Ta proces razumem kot svojevrstno ustvarjalno odisejado, v kateri je tehnološka dovršenost le eno od sredstev. Končni cilj torej ni tehnično popolna podoba, temveč portret s specifičnim izrazom nekega trenutka – izrazom, ki ga morda brez takšnega prepletanja postopkov sploh ne bi bilo mogoče odkriti ali ujeti.

Svetloba in barva – govorica človekove notranjosti

Ob tem se moram še v jedrnati obliki, povsem na kratko, dotakniti dveh temeljnih likovnih prvin: svetlobe in barve. Svetloba nam omogoča, da podobo sploh vidimo, hkrati pa s svojo intenzivnostjo in dramaturškim značajem razkriva ali zakriva njeno notranjo izraznost. V svetlobnem spektru pozitivnega, svetlejšega dela lahko zaznamo najžlahtnejše vzorce in izraze človekove odprtosti, vedrine in dostojanstva, medtem ko nam v senčnih teminah razkrivajo negativne aspekte naših nemoči v nemiru, tesnobi, prikriti napetosti ali nezavedno ždeče temnejše plati naših značajev. Svetloba zato ni zgolj fizikalni pogoj vidnosti, temveč eno najmočnejših izraznih sredstev dramatizacije v likovni, kakor tudi v vseh drugih zvrsteh umetniškega izražanja.

Barve pa pri tem govorijo še drugače. Razkrivajo vznemirljivo, pogosto neobvladljivo govorico naših občutij in čustev. V njih se prepletajo toplina in hlad, bližina in odtujenost, mir in nemir, nežnost in silovitost. Barva lahko spremeni pomen istega izraza, okrepi njegovo čustveno razsežnost ali mu doda povsem novo vsebino. Kdor zna brati govorico barv, lahko v portretu odkrije mnogo več od njegove zunanje podobnosti.

Romantična renesansa 2.0

Živimo v obdobju izjemne tehnološke preobrazbe. Računalniška orodja, ki jih človeštvo že desetletja razvija, dopolnjuje in uči najrazličnejših znanj, abeced, veščin, likovnih teorij in ustvarjalnih postopkov, so postopoma prerasla svojo prvotno vlogo. Njihove sposobnosti obdelovanja nepredstavljivih količin podatkov, povezovanja znanj in generiranja novih rešitev že na številnih področjih presegajo zmogljivosti posameznika. Tehnološka učinkovitost, hitrost, vztrajnost in obrtniška dovršenost postajajo skoraj brezmejne v primerjavi s človekovimi neposrednimi fizičnimi in časovnimi omejitvami. Vendar tehnična popolnost še ne pomeni tudi umetniške dovršenosti. V nasprotju z računalniškimi sistemi je človekova ustvarjalnost zaznamovana z življenjsko izkušnjo, čustvi, spominom, intuicijo, dvomom in sposobnostjo vrednotenja. Prav v srečevanju teh dveh svetov se po mojem mnenju odpira novo zgodovinsko obdobje, ki ga sam poimenujem Romantična renesansa 2.0. S tem izrazom želim označiti čas, v katerem se človekove ustvarjalne zamisli srečujejo s tehnološkimi možnostmi, ki daleč presegajo njegove neposredne izvedbene sposobnosti. Gre za svojevrsten

trenutek ločevanja človekovega ustvarjalnega dometa od njegove lastne tehnološke preslikave. Hkrati pa tudi za možnost njunega ponovnega združevanja na povsem novi ravni. Človek si je namreč od nekdaj zamišljal več, kot je lahko sam neposredno izvedel.

Skladatelj ne more sam odigrati hkrati vseh glasov simfonične orkestracije. Arhitekt ne more sam zgraditi stavbe, ki si jo je zamislil. Tudi kiparjeve monumentalne zamisli pogosto presegajo fizične možnosti njegovih rok. Umetniško ustvarjanje zato nikoli ni bilo omejeno zgolj na neposredno ročno izvedbo. Sodobne tehnologije to zgodovinsko razmerje med zamislijo in izvedbo razširjajo v razsežnosti, ki jih še nedavno nismo mogli predvideti.

Od Gaudíja do Leonarda – in nazaj k portretu

Prav leta 2026 mineva sto let od smrti velikega katalonskega arhitekta Antonija Gaudíja. Njegova Sagrada Família je eden najizrazitejših primerov ustvarjalne vizije, ki je daleč presegala izvedbene možnosti svojega časa. Gre za izjemno zahteven arhitekturno-kiparski organizem, v katerem se prepletajo zapletena geometrija konstrukcij navdihnjenih po vzorih iz narave, simbolika in monumentalna likovna zamisel. Sodobno računalniško modeliranje, digitalni načrtovalski postopki in napredne proizvodne tehnologije so pomembno prispevali k nadaljevanju uresničevanja njegove vizije. Sagrada Família zato ni nujno neposreden zgled za sodobno arhitekturo ali kiparstvo, je pa izjemen primer, kako lahko nove tehnologije omogočijo izvedbo zamisli, ki so se nekoč zdele skoraj neuresničljive. V tem prepoznavam eno od poti prihodnjega ustvarjanja – pot kompleksno povezanih metod, znanj, tehnologij in umetniških vizij.

Približno štiristo let pred Gaudíjem je svoje plodno življenje sklenil Leonardo da Vinci, eden največjih raziskovalcev povezovanja umetnosti, znanosti in tehnologije. Umrl je leta 1519 v dvorcu Château du Clos Lucé v Amboisu ob Loari, nedaleč od rezidence francoskega kralja Franca I. Po znameniti, četudi zgodovinsko nezanesljivi legendi naj bi izdihnil v kraljevem naročju. Z Leonardom pa je za vselej povezana tudi njegova Mona Liza – portret z enim najbolj skrivnostnih nasmeškov v zgodovini umetnosti. Ta nasmeh je morda prav zaradi svoje nedoločljivosti postal tako znamenit. Nikoli ne vemo povsem, ali izraža zadovoljstvo, zadržanost, ironijo, zamišljenost ali nekaj, česar sploh ne znamo poimenovati.

Albrecht Dürer je s svojimi izjemnimi risarskimi študijami v času renesanse dokazoval, kako veliko izraznosti se lahko skriva v človekovem obrazu in njegovih najbolj drobnih značilnostih. Med pravo rariteto ‘razgaljene intimnosti’ skozi portretni nasmeh spadata zagotovo dva

Albrecht Dürer, Slovensko kmečko dekle (kot zapiše na risbi: Vidische Bäuerin), prva risba iz 1505, druga iz 1509.

potreta nasmejane slovenske kmečke mladenke iz leta 1505 in 1509!

Tudi Frans Hals je stoletja pozneje vnesel izjemno živost z nasmejanimi, sproščenimi, mestoma razposajenimi portretiranci, ki so daleč od togo slovesnih podob, značilnih za številne portrete starejših mojstrov.

V vseh teh primerih me posebej zanima trenutek, ko portret preneha biti zgolj zapis zunanje podobnosti in postane razkritje človekove notranje živosti. Nasmeh je pri tem nekaj posebnega, je lahko odkrit, zadržan, prisrčen, hudomušen, ironičen ali skrivnosten, a je hkrati kratkotrajna hipna sprememba obraza, ena najmočnejših oblik človekovega popolnega samorazkritja in tudi naklonjenosti k sporazumevanju. Prav zato je tako težko ujeti tisti pravi, značilni nasmeh, v katerem človeka lahko najgloblje prepoznamo po njegovi notranji naravi.

In naposled – moji odbojkarski soigralci

Tako se po dolgem zgodovinskem in tehnološkem ovinku vračam k izhodišču tega kataloga – k svojim odbojkarskim prijateljem. Na igrišču smo drug drugega vajeni opazovati v gibanju, naporu, zbranosti, presenečenju, veselju ob uspeli potezi ali nejevolji ob izgubljeni točki. Vsak igralec ima svoj način gibanja, svojo držo, značaj in seveda svoj značilni izraz. A prav v teh vsakdanjih, bežnih in pogosto razposajenih trenutkih se razkriva tista človeška posebnost, ki je običajen, skrbno pripravljen portret morda sploh ne bi pokazal.

S pričujočimi portreti sem želel preveriti, koliko teh značilnosti je mogoče ohraniti, poudariti ali na novo odkriti s sodobnimi likovnimi in tehnološkimi postopki. Ne gre mi za idealiziranje obrazov, še manj za dokazovanje tehnološke popolnosti. Zanima me predvsem prepoznavnost človeka skozi njegov značaj, izraz, razpoloženje in tisto neopredeljivo posebnost, zaradi katere je vsak portretiranec nezamenljiv in hkrati unikaten samo v enem kratkotrajnem danem trenutku.

Če bodo soigralci v teh podobah prepoznali sebe, drug v drugem pa tudi kaj novega, potem je ta portretna odisejada dosegla svoj namen. In če bodo ob tem portreti izzvali še kakšen nasmeh, začudenje ali hudomušen komentar, bo katalog dobil tudi tisto, kar nas kot odbojkarsko druščino že dolgo povezuje – pristno človeško razigranost. Kajti navsezadnje tudi portretiranje ni tako zelo drugačno od dobre odbojkarske igre: pomembni so pozorno opazovanje, pravi trenutek, občutek za prostor in predvsem – dober zadetek.

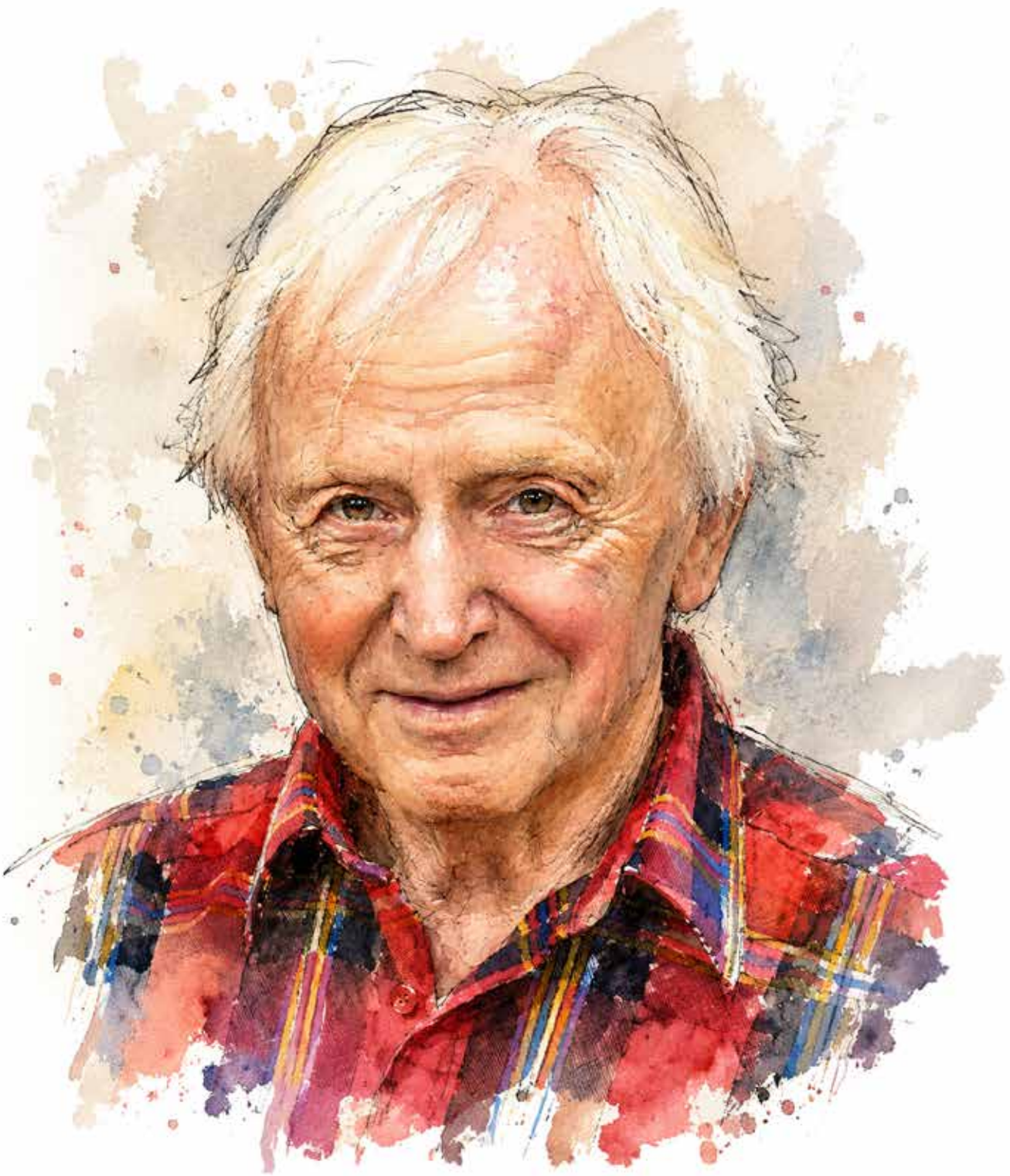

Andrej Polajnar,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

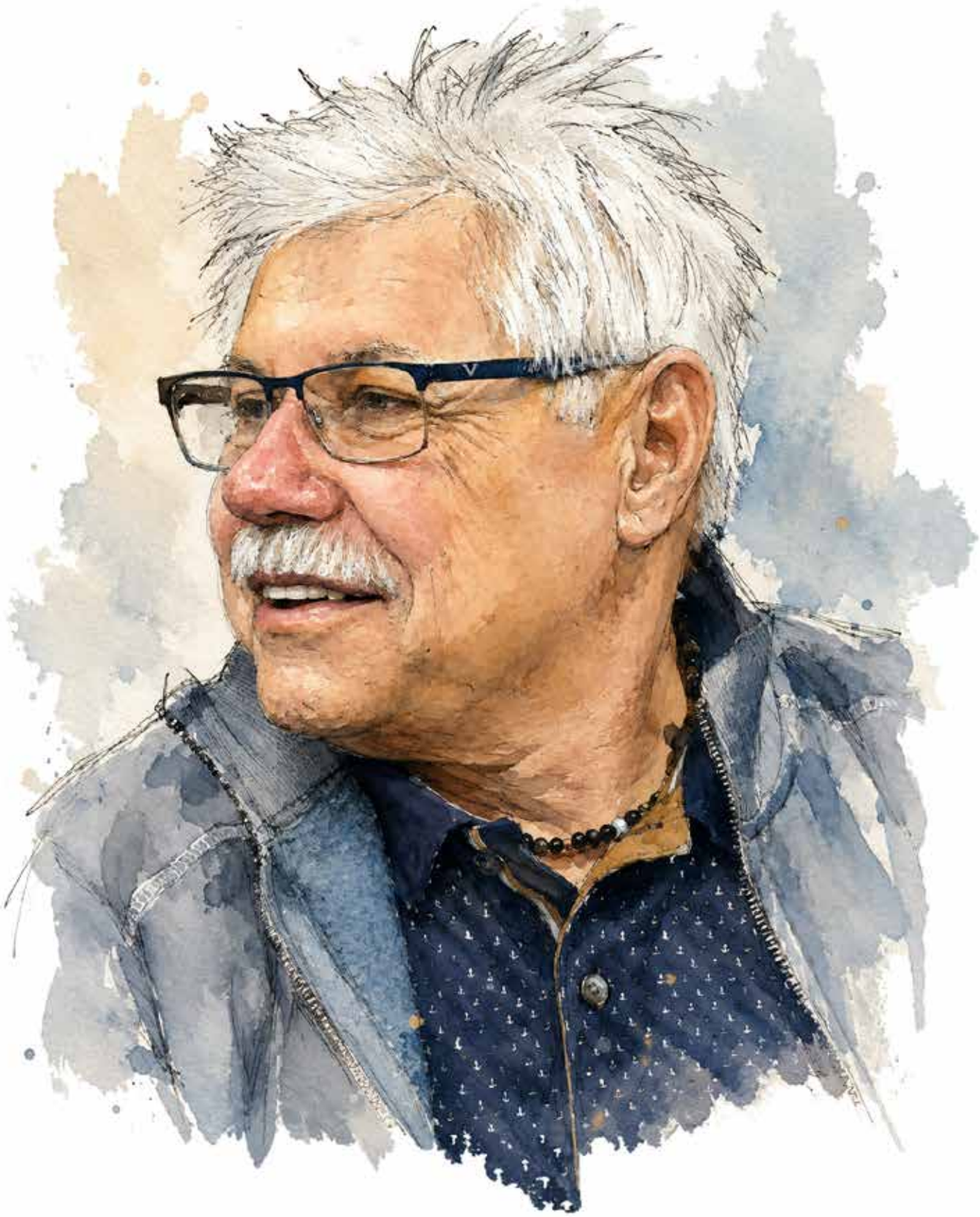

Marjan Belinek.
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

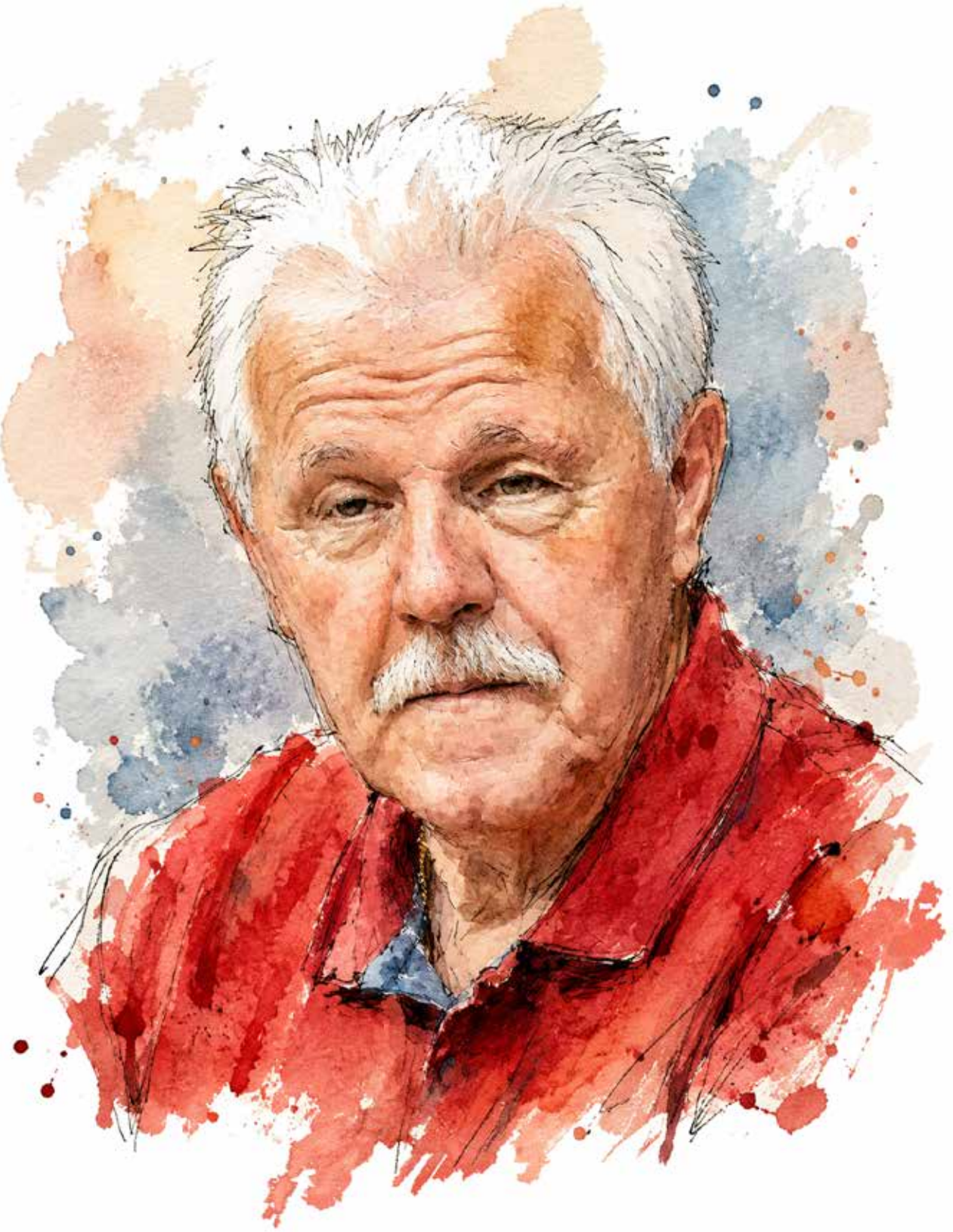

Srečko Molajnar,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

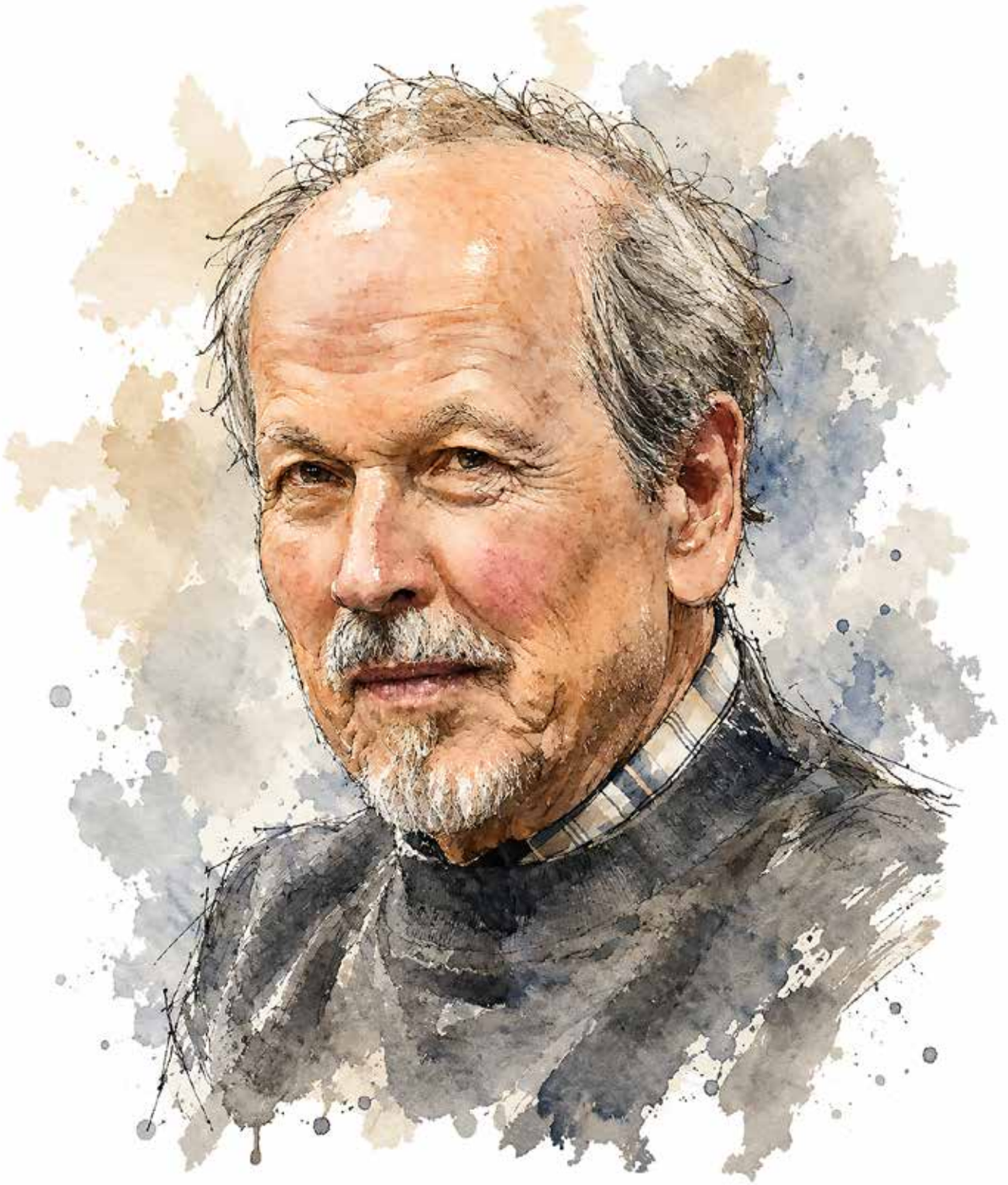

Boris Sluban,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

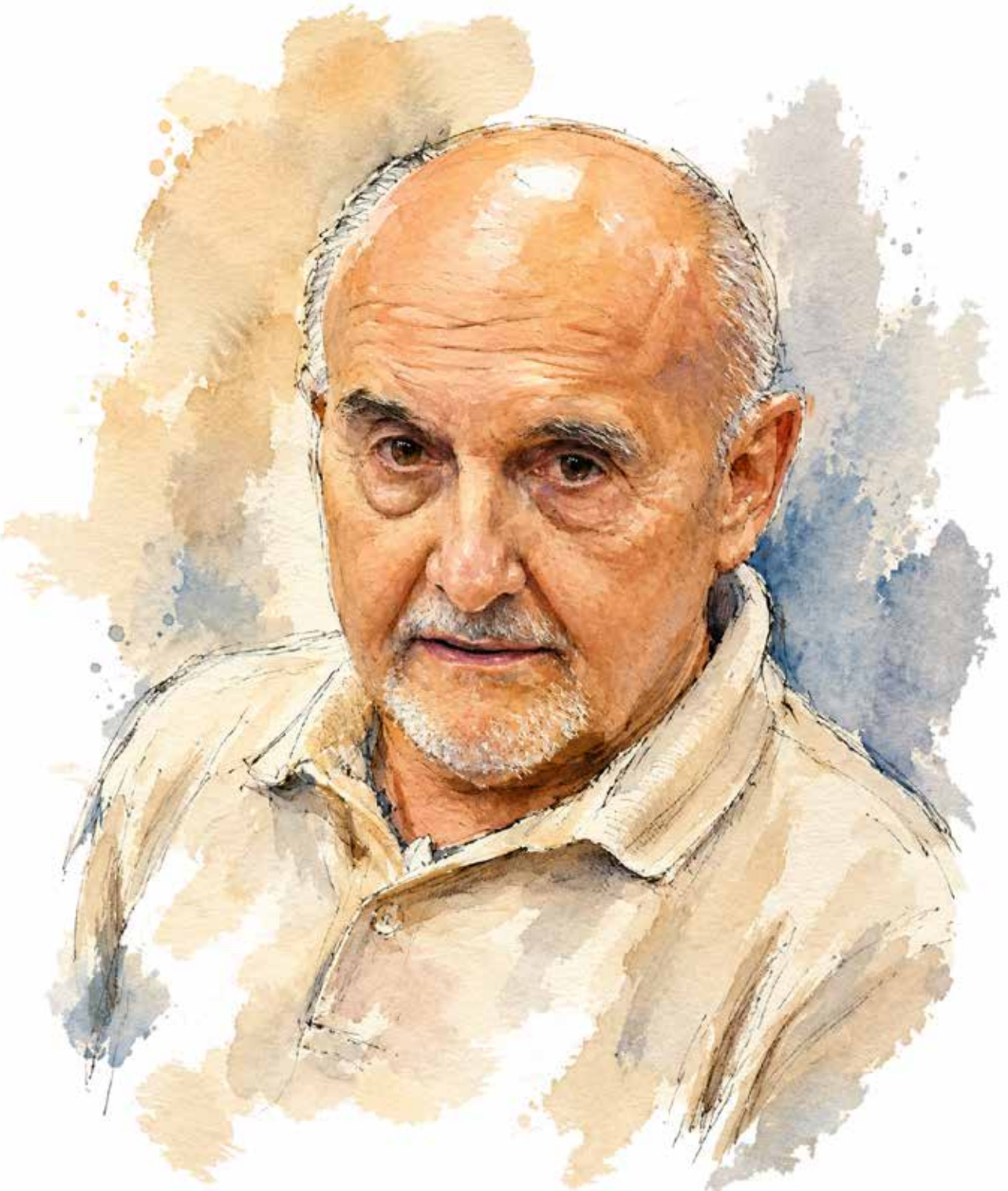

Matjaž Kreševič,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

Janez Lavrenčič,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

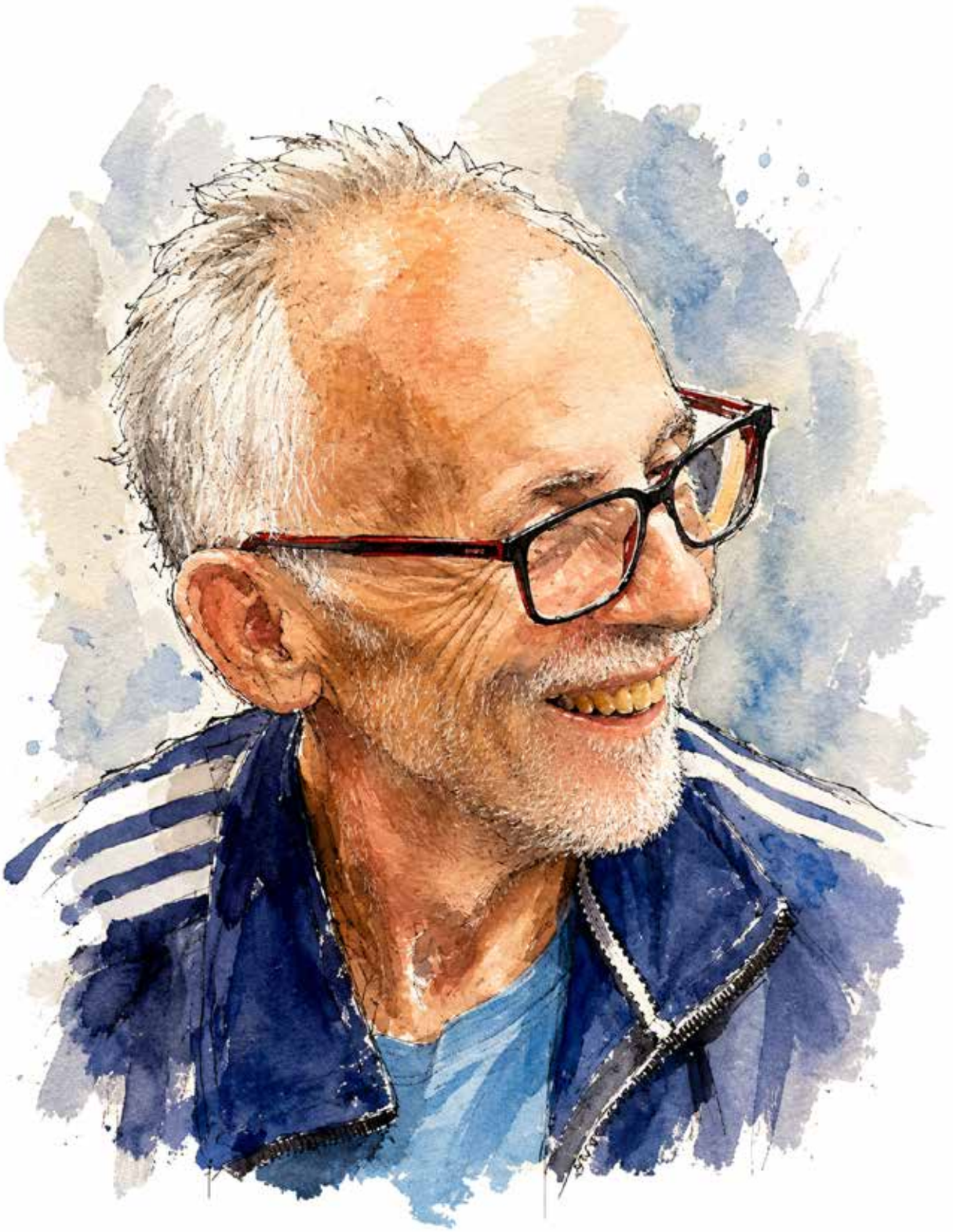

Miran Pernek,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

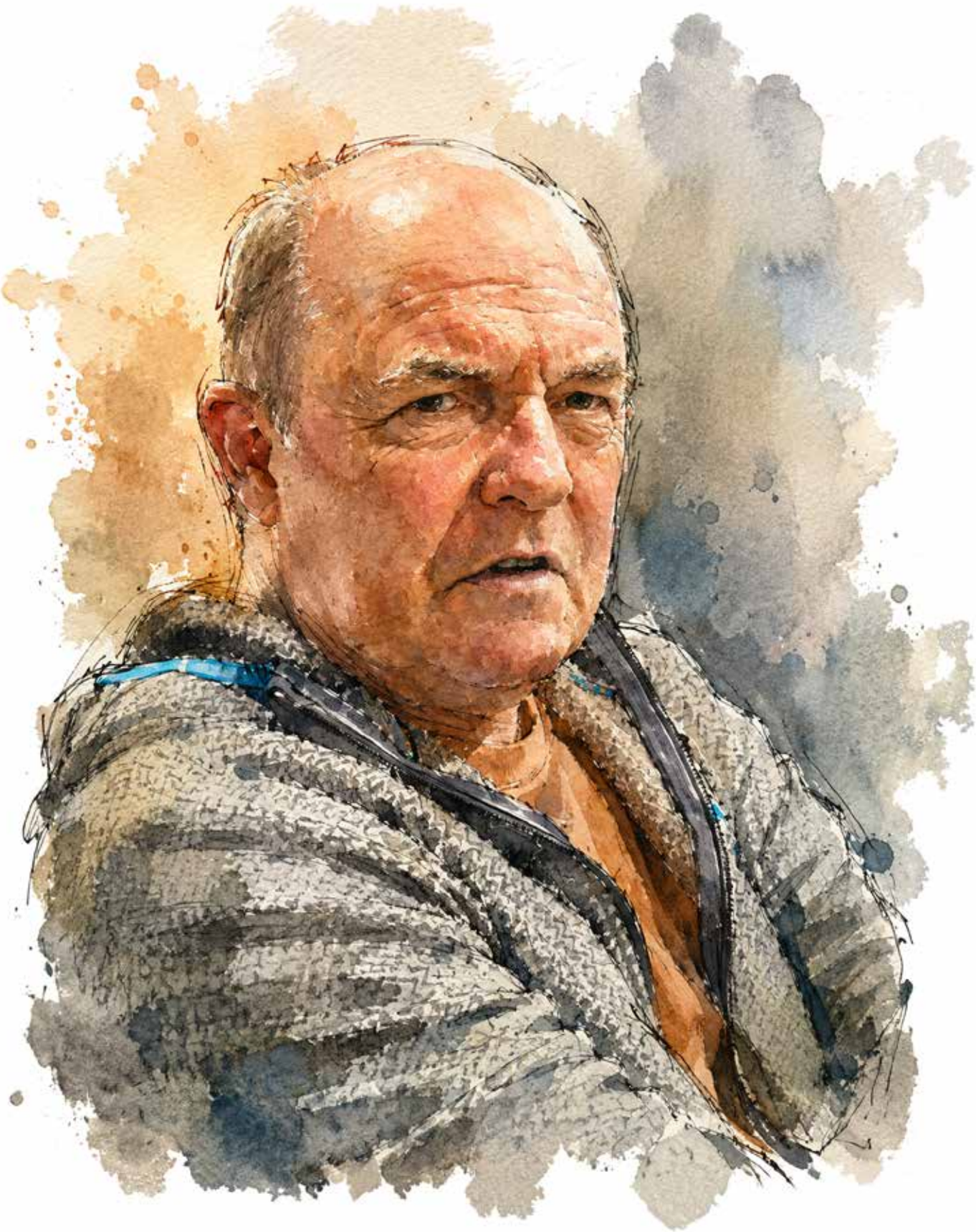

Matjaž Vončina,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

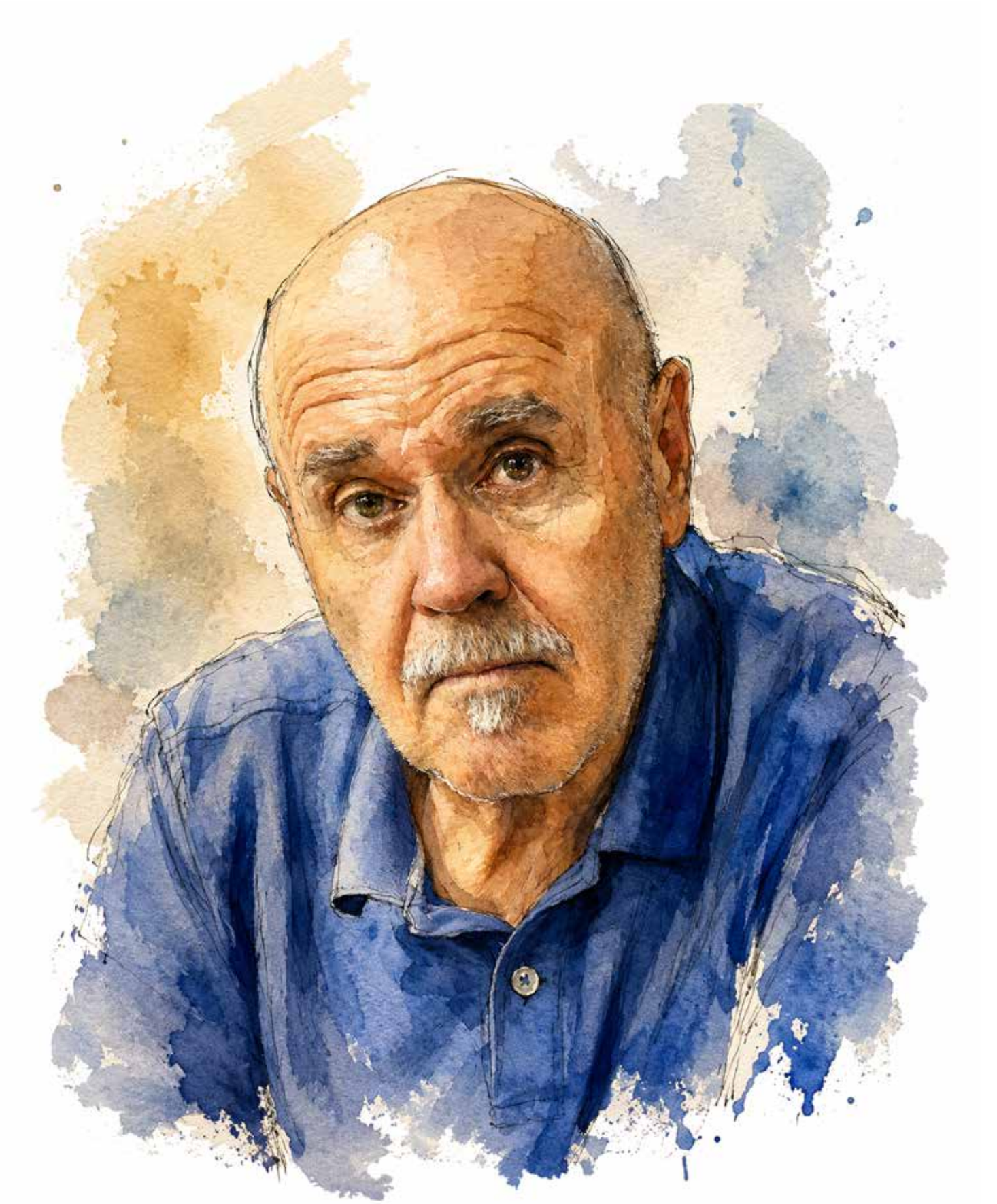

Peter Detiček,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

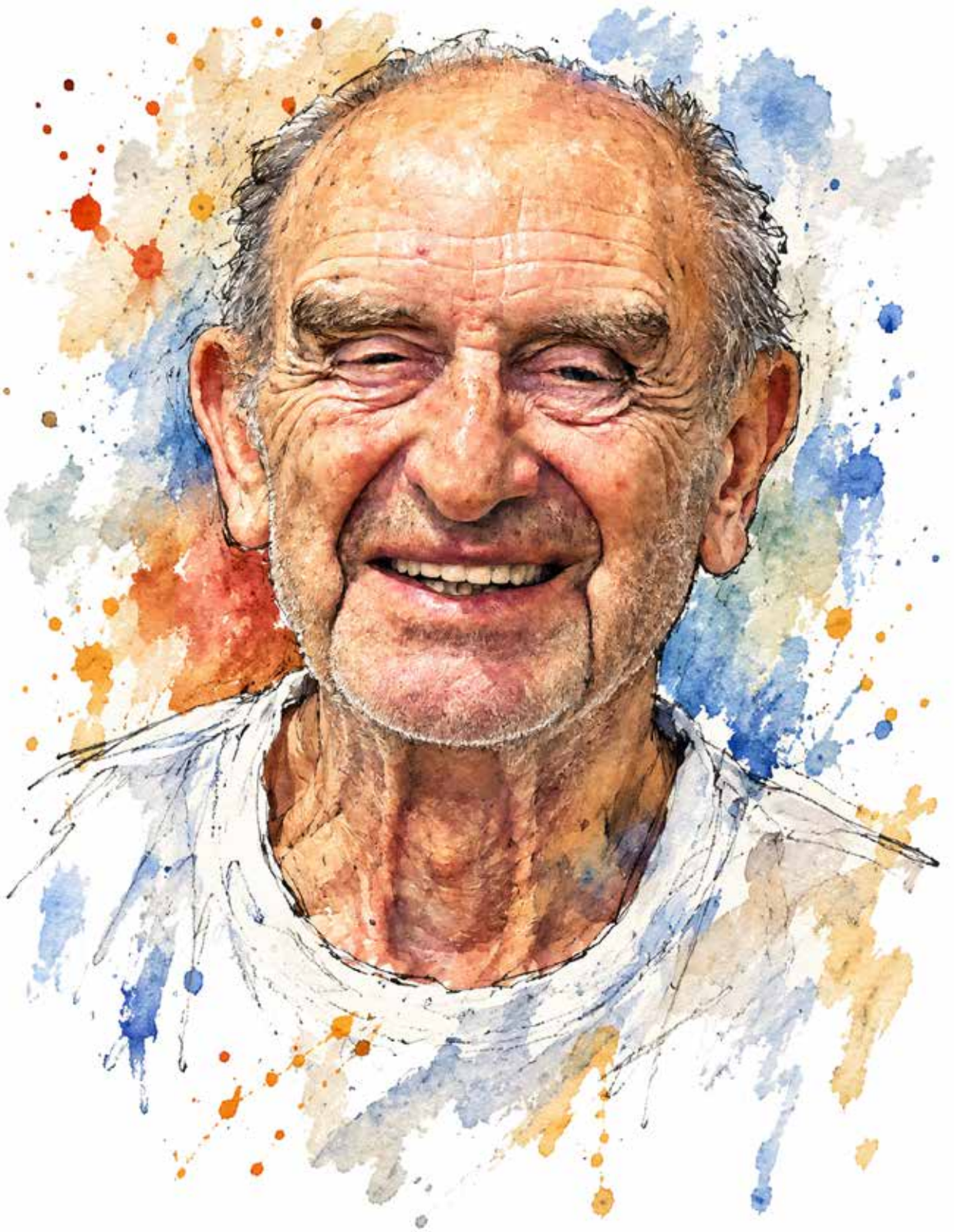

Vanja Remic,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

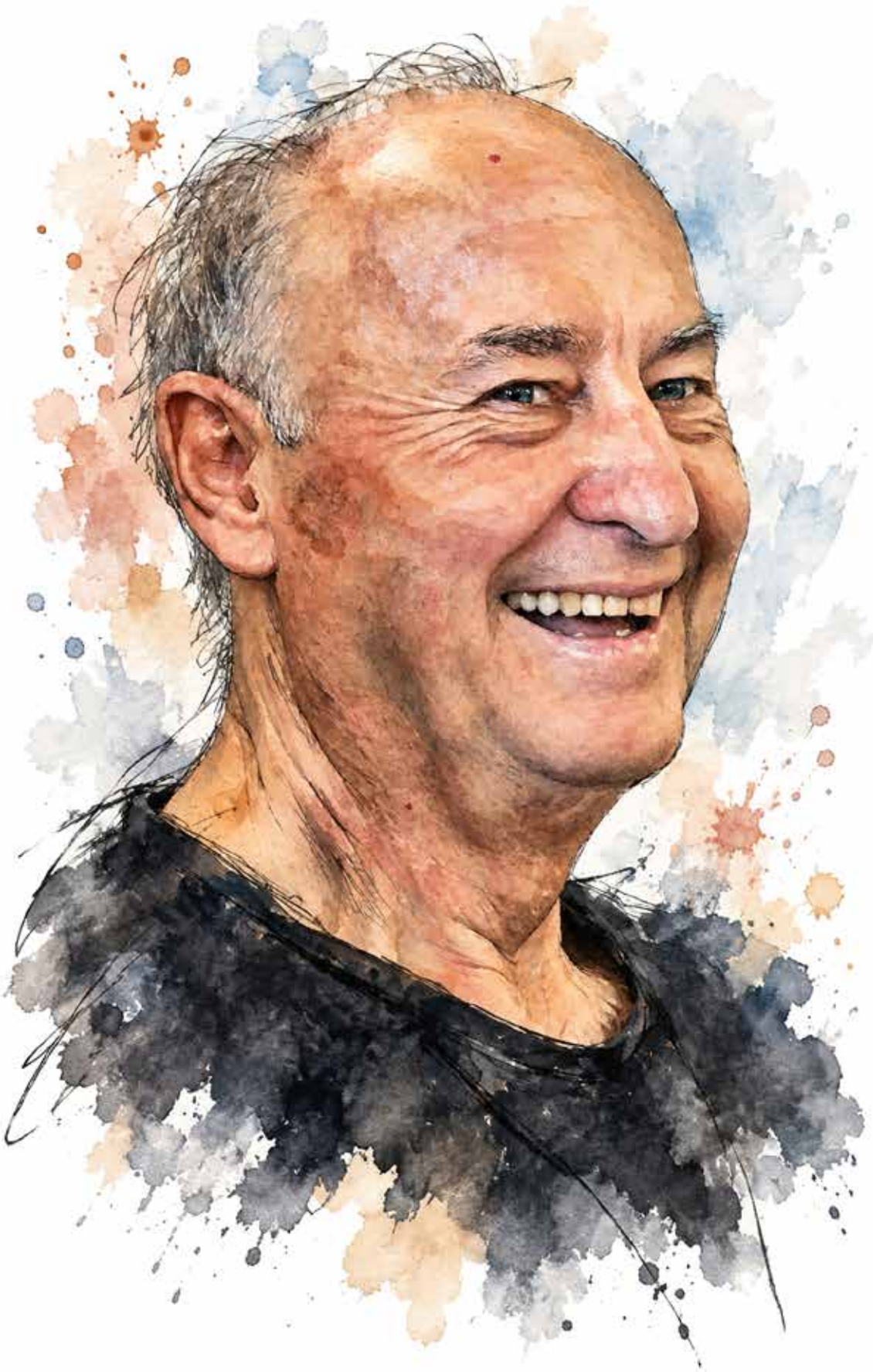

Rajko Lešnik,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

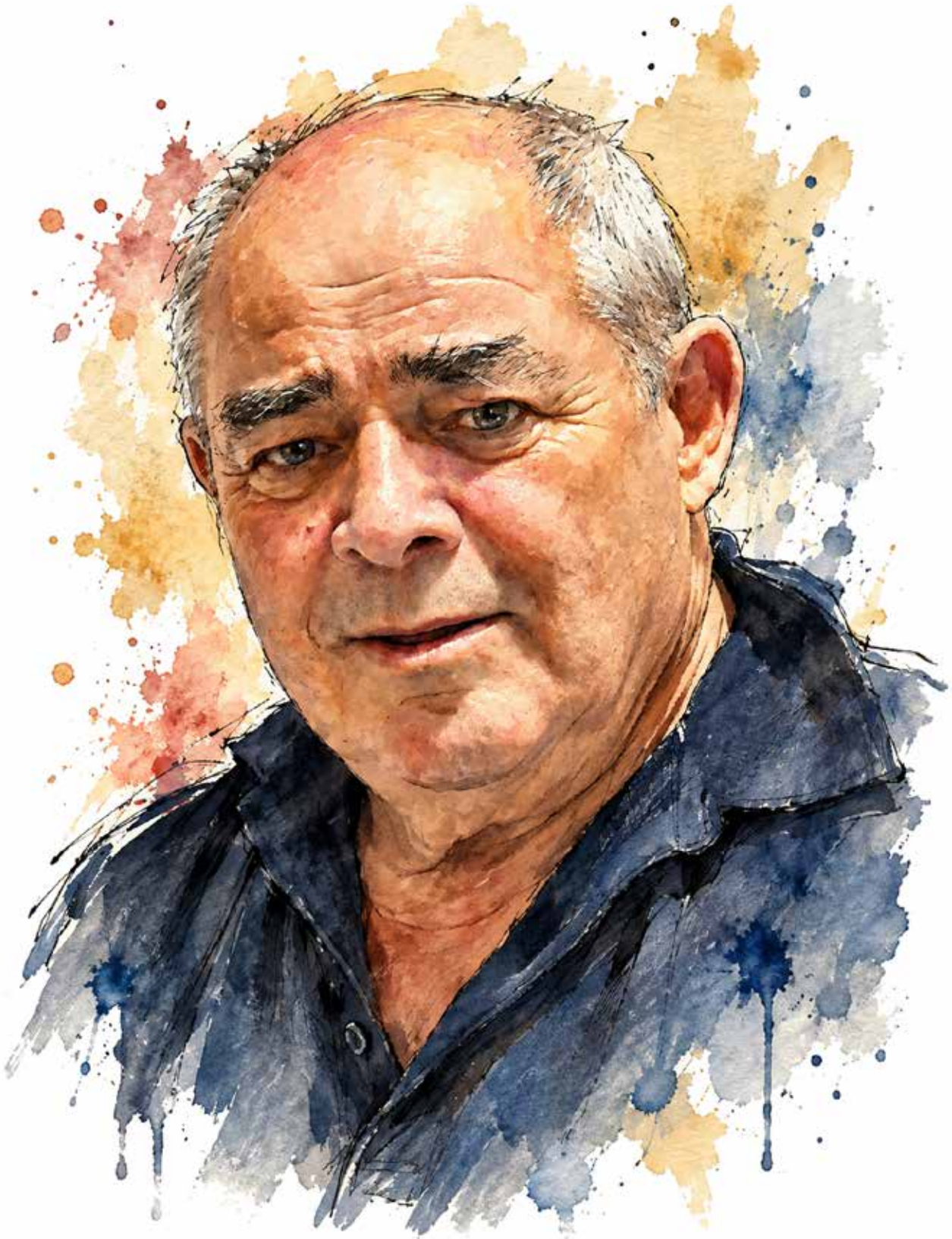

Viktor Krajnc,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

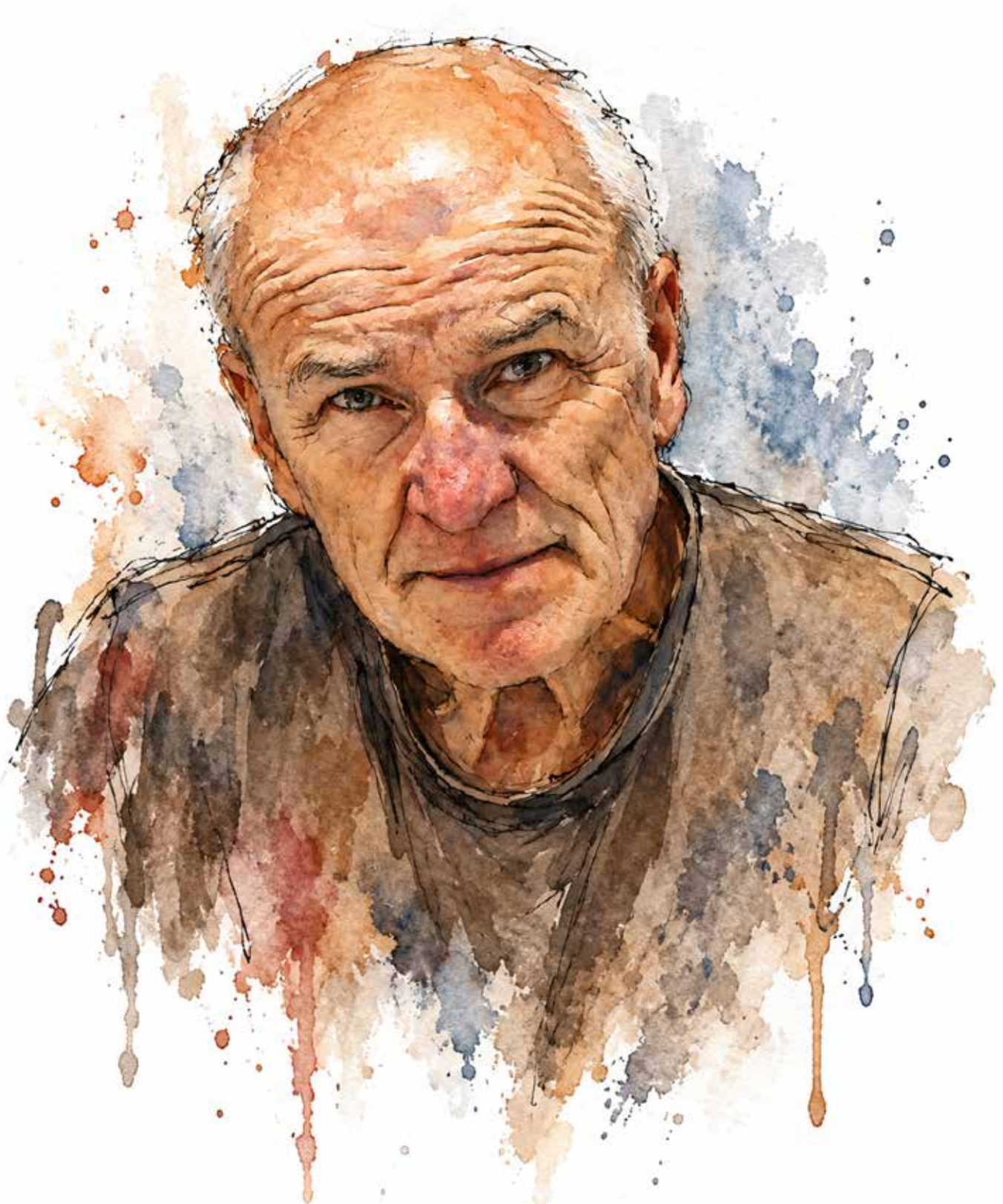

Tomaž Dokša,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

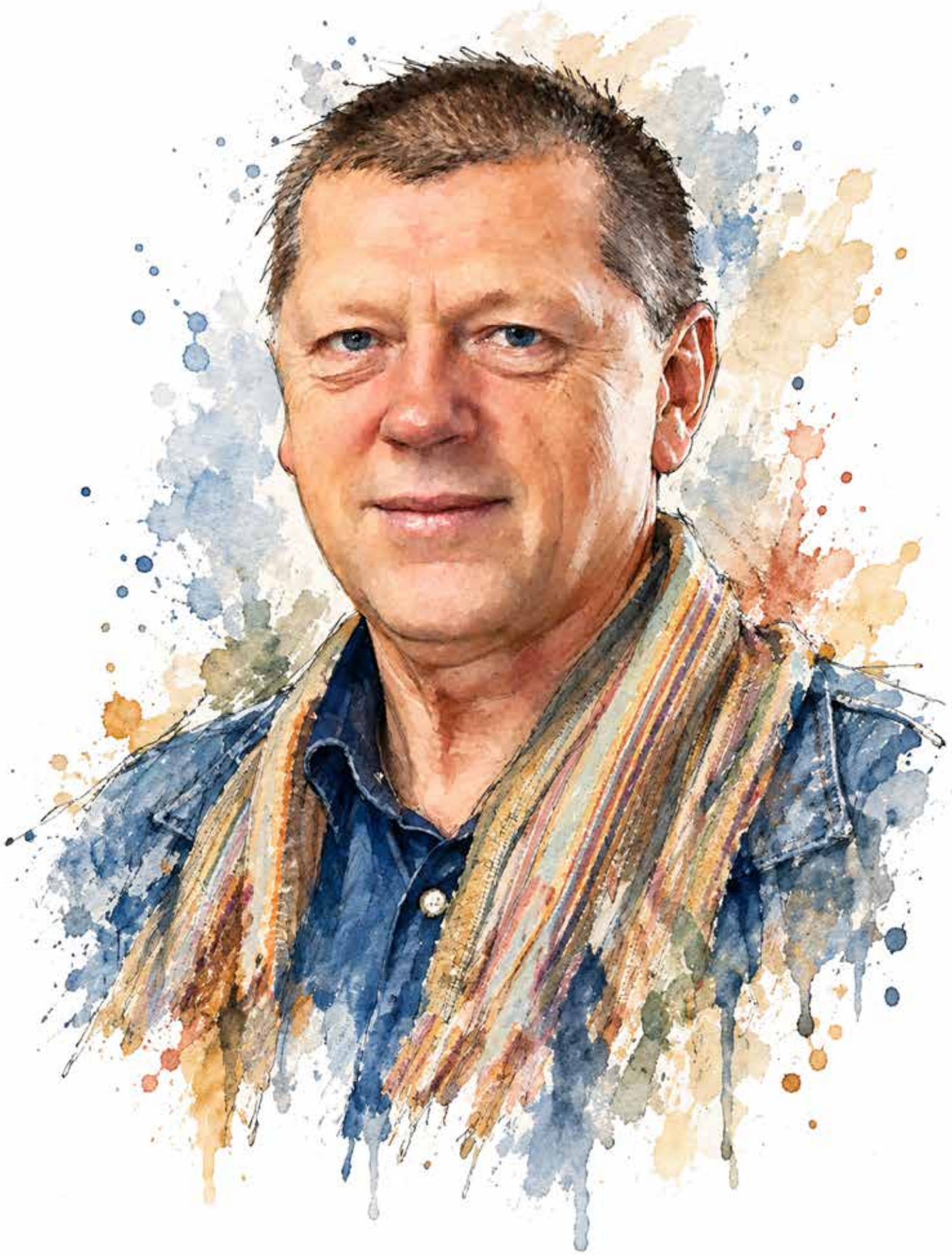

Vojko Pogačar,
2026, digitalna datoteka 360 DPI, 50 × 40 cm

Kolofon

Naslov kataloga: PORTRETI UJETEGA TRENUTKA / Romantična Ai renesansa 2.0 / Odbojkarji S, 2026

Katalog izdal: Vojko Pogačar, Radvanjska 36, Maribor

Založnik: Vojko Pogačar, Maribor

Avtor uvodnega besedila: Vojko Pogačar

Jezikovna ureditev besedil: Andrejka Sinkovič, Vojko Pogačar

Prelom in tehnično urejanje: Vojko Pogačar

Avtor portretov: Vojko Pogačar

Dostopno na: https://www.pogacar-vojko.si/

Izid: Maribor, oktober 2026

CIP - Kataložni zapis o publikaciji